

Наукові інтереси: гуманізація та гуманітаризація навчання у ВНЗ; соціальні комунікації.

БОНДАРЕНКО Ганна Семенівна – старший викладач кафедри суспільних наук, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету.

Наукові інтереси: філософія освіти, соціальні комунікації.

ГОЛОВАТА Оксана Олександрівна – викладач кафедри суспільних наук, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету.

Наукові інтереси: історія педагогіки та соціальні комунікації.

INFORMATION ABOUT THE AVTHOR

KOLOMIIETS Olena Borisovna – candidate of pedagogical sciences, associate professor of the

department of public sciences, information and arhival affair Central Ukrainian National Technical University

Circle of scientific interests: humanization and humanization of higher education; social communications.

BONDARENKO Anna Semenovna – Senior Teacher of the Department of Public Sciences, Information and Arhival Affair Central Ukrainian National Technical University

Circle of scientific interests: philosophy of education, social communications.

HOLOVATA Oksana Oleksandrovna – Vykladach of the Department of Public Sciences, Information and Arhival Affair Central Ukrainian National Technical University.

Circle of scientific interests: history of pedagogy and social communication.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2020 р.

УДК 378.14

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-190-109-113

МАЛАНЮК Наталія Михайлівна – кандидат педагогічних наук, викладач циклової комісії загальноосвітніх дисциплін Київського коледжу транспортної інфраструктури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4321-0900>
e-mail: malanyuk.nat@gmail.com

**НЕПЕРЕРВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТИ:
ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. XXI століття характеризується глобалізованими процесами, які охопили все світове суспільство. Вони стали каталізатором змін у всіх галузях суспільного життя. Нині молодій особі не достатньо мати документ про освіту. Важливого значення набуває володіння компетентностями та компетенціями, здатність підлаштовуватися під мінливості світу, а також володіння ризиками, які допомагають вирішувати нові нестандартні завдання, використовуючи синтез знань з різних галузей тощо.

Євроінтеграційні процеси, мобільність ринку праці, стрімкий розвиток науково-технічного процесу диктують нові вимоги до майбутніх фахівців, здобувачів освіти різних рівнів акредитації. На це вказують і нормативно-правові документи: Закони України «Про вищу освіту» [3], «Про фахову передвищу освіту» [4] та Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [10].

Аналіз останніх досліджень і

публікацій. Проблемам неперервної професійної освіти присвячено праці М. Бірка, І. Зязюна, З. Курлянд, Т. Левченко, Н. Ничкало та інших. У цих дослідженнях автори висвітлюють своє бачення та сутність дефініції «неперервна освіта» та окремі її характеристики. Однак сучасні умови, які диктуються мінливістю доволішнього світу, породжують все нові виклики для неперервної професійної освіти, яка повинна на них реагувати, щоб бути затребуваною суспільством.

Мета статті: проаналізувати та дослідити сутність та характеристики дефініції «неперервна професійна освіта», а також проаналізувати проблеми сучасності, які нині постають перед нею.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка фахівця-професіонала є запорукою розвитку суспільства, всіх його сфер життєдіяльності. Тому в еру «стрімких змін» професійна освіта повинна відповідати як вимогам суспільства (роботодавців), так і суб'єктам освітньої діяльності (учням, студентам). Неперервність освіти є передумовою

розвитку суспільства – економічного, соціального, політичного тощо. Нині прослідковується ідея необхідності перетворення освіти шкільної, коледжевої, університетської з довершеної, певного «абсолюту», в освіту, яка не завершується із закінченням терміну навчання в закладі освіти певного рівня, а триває протягом життя.

Так дослідниця Л. Сігаєва наголошує, що «неперервна освіта – спосіб життєдіяльності людини, процес набуття нею необхідних знань, умінь, навичок і якостей в разі виникнення потреби, що відбувається упродовж всього життя, співвідношення індивідуального досвіду з досвідом соціальним» [7, с. 62].

Академік Н. Ничкало, вважає, що «неперервна освіта» може бути розглянута в різних контекстах:

- як філософсько-педагогічна концепція, відповідно до якої освіта розглядається як процес, що триває протягом цілого життя людини;

- як важливий аспект освітньої практики на різних ступенях системи освіти, що являє собою безперервне цілеспрямоване оволодіння людиною соціокультурного досвіду різних поколінь;

- як принцип організації освіти на різних ступенях системи освіти на загальнодержавному та регіональному рівнях;

- як принцип реалізації державної політики в сфері освіти;

- як сучасна світова тенденція в галузі освіти;

- як парадигма науково-педагогічного мислення [5].

Науковець З. Курлянд у «неперервній освіті» вбачає «сукупність засобів, способів і форм здобуття, поглиблення й розширення загальної освіти, професійної компетентності, культури, виховання, громадянської та моральної зрілості» [9, с. 24]. Автор вказує на такі ключові ролі неперервної освіти в житті окремої людини чи суспільства:

- для будь-якої людини – процес формування та реалізації її пізнавальних вимог та духовних потреб, розвиток задатків та здібностей особистості в мережі державно-суспільних навчальних закладів і шляхом самоосвіти;

- для держави – провідна сфера соціальної політики із забезпечення сприятливих умов загального й професійного розвитку кожної особистості;

- для суспільства – механізмом розширеного відтворення його професійного та культурного потенціалу, умовою розвитку суспільного виробництва, прискорення соціально-економічного прогресу країни;

- для світового товариства – спосіб збереження, розвитку та взаємозбагачення національних культур та загальнолюдських цінностей важливим фактором й умовою міжнародного співробітництва в галузі освіти та розв'язання глобальних завдань сучасності [9, с. 24].

Дослідник Р. Даве виокремив 25 характеристик неперервної освіти, які лягли в основу теоретичного та практичного обґрунтування концепції розвитку неперервної освіти: ціле життя людини перебуває в освіті; освітня система являє собою цілісність, складовими якої є види, форми, рівні освіти, а також їх взаємоінтеграція; система освіти включає в себе й формальну та неформальну освіту; наявність горизонтальної інтеграції; міжпредметні зв'язки на всіх рівнях; взаємозв'язки різних аспектів розвитку особистості на всіх етапах життя; наявність вертикальної інтеграції; наявність зв'язків на різних рівнях та між предметами на кожному етапі; зв'язки між різними соціальними ролями на кожному етапі; врахування зв'язків між різними властивостями особистості; універсальність та демократизм освіти; альтернативні структури здобуття освіти; -узгодженість загальної та професійної освіти; самоосвіта, самовиховання, саморозвиток, самооцінка; індивідуалізація освіти; можливість навчання різних поколінь; сприяння розширенню світогляду; гнучкість та багатогранність змісту та засобів, методик, часу та місця навчання; розгляд знань в динаміці; удосконалення вміння вчитися; стимулювання мотивації до освітнього процесу; створення сприятливих умов для навчання; впровадження творчого та інноваційного підходів до навчання; полегшення зміни соціальних ролей; дослідження та розвиток власної системи цінностей; підтримка та покращення якості індивідуального та колективного життя шляхом особистісного, соціального та професійного розвитку; розвиток такого суспільства, яке спроможне виховувати та навчати; навчатися, щоб «стати кимось»; системність принципів для всього освітнього процесу [11, с. 30–32]. На цих теоретичних положеннях базується реформування освітніх систем європейських країн, а також США, Японії та інших.

На сьогодні відомі кілька різних поглядів стосовно виникнення та еволюціонування ідей неперервної освіти. Так науковець В. Онушкін виділив такі етапи: I – 50-ті – початок 60-х років XX ст. – неперервна освіта розглядалася як засіб компенсації прогалин шкільної освіти в дорослих, що було професійною необхідністю; II – 60-ті роки XX ст. – підвищення кваліфікації працівників з метою досягнення кращих показників на виробництві; III – кінець 60-х років XX ст. – неперервність освіти як фактор підвищення кваліфікації працівників усіх галузей; IV – середина 70-х років XX ст. – неперервна освіта як основа для відповідної адаптації людини до вимог суспільства на кожному етапі [7, с. 57].

Дослідниця О. Тонконога виокремлює три етапи в розвитку неперервної освіти: I – неперервна освіта як освіта дорослих після закінчення школи (до середини 60-х років XX ст.); II – неперервна освіта як цілісна система (середина 60-х до початку 70-х років XX ст.); III – 70–90-ті роки XX ст. (спроби уніфікувати теорію та визначення дефініції «неперервна освіта», хоча єдиного чіткого визначення сутності немає, трактування неоднозначне) [2, с. 582].

Вчений Т. Десятов вважає, що неперервну професійну освіту необхідно розглядати в такій періодизації: I період – поява терміну «неперервна освіта» (1919–1940 рр.); II період – неперервна освіта як можливість ліквідації прогалин в шкільній освіті (1940–1950 рр.); III період – неперервна освіта як підґрунтя для здобуття кваліфікації (1950–1970); IV період – розуміння неперервної освіти як «навчання протягом життя» (1970–2000 рр.) [1, с. 37].

Академік Н. Ничкало наголошує на необхідності доповнення періодизації Т. Десятова ще одним, V періодом, який характеризується розвитком неперервної професійної освіти в умовах інформатизації та технологізації суспільства (від 2000 років до цього часу) [6, с. 17].

Ми погоджуємося з думками Н. Ничкало та вважаємо, що розвиток неперервної освіти не може зупинитися на якомусь етапі, оскільки освіта як інституція, не є статичною, а динамічною системою, яка перебуває в постійному русі-розвитку, на яку впливають політичні, економічні, соціальні процеси, які відбуваються в суспільстві, причому як на рівні однієї країни (локально), так і глобально на світовому рівні.

Академік С. Гончаренко назвав XXI століття періодом «освіченого суспільства».

Автор вказує, що з одного боку, суспільство орієнтоване на науку, інтелект тощо, а з іншого – відбувається швидке «старіння» конкретно-наукових знань [8, с. 42]. Науковець С. Гончаренко вказує на низку актуальних проблем професійної освіти: предметна (дисциплінарна) освіта; елементний підхід; відчуженість студентів та викладачів від якості результатів навчання; відсутність вимоги якості професійної підготовки на кожному з етапів [8, с. 43].

Ми підтримуємо такі думки автора та вважаємо, що в сучасному суспільстві знання вже не є «абсолютом», а лише способом розвитку та саморозвитку особистості. Важливого значення сьогодні набувають не розрізнені енциклопедичні знання, а міждисциплінарні (синтез, сукупність знань з різних галузей), які особистість може використовувати в різноманітних нестандартних ситуаціях, а також з допомогою яких можна отримати «нове» знання.

Шляхи вирішення проблем у професійній освіті: побудова цілісної системи знань студентів (на основі реалізації міжпредметних зв'язків та практичної спрямованості); комплексний підхід до вивчення явищ та процесів; відповідальність як студентів, так і викладачів за результати освітнього процесу (освітньої діяльності); наявність єдиних вимог до якості професійної освіти на кожному рівні ступеневої освіти, впровадження в освітній процес закладів фахової передвищої та вищої освіти інноваційних педагогічних технологій з метою підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ключовими характеристиками неперервної професійної освіти людини є такі: тривалість (протягом всього життя); фактори, які формують мотивацію до навчання; самореалізація особистості; створення мережі освітніх послуг, до якої повинні входити всі форми та види навчання [7, с. 61].

Науковці стверджують, що неперервна професійна освіта має передумови для реалізації таких суспільних функцій: соціокультурної (розвивальної), загальноосвітньої (компенсуючої), адаптивної, економічної [9, с. 28–29].

Так соціокультурна (або розвивальна) функція полягає в потребі та задоволенні потреб кожної особистості в постійному розвитку (саморозвитку). Реалізація загальноосвітньої (компенсуючої) функції полягає в можливості ліквідації недоліків та

прогалин у шкільній освіті, доповнення її новими знаннями, які адекватні сучасному розвитку науки та техніки. Адаптивна функція неперервної професійної освіти полягає в гнучкості системи професійної підготовки-перепідготовки, а також мережі способів підвищення кваліфікації. Економічна функція професійної освіти являє собою задоволення потреб усіх галузей народного господарства в кваліфікованих та конкурентоспроможних фахівцях.

Ми погоджуємося з думками академіка Н. Ничкало стосовно того, що всі функції неперервної професійної освіти взаємопов'язані між собою та взаємодоповнюють одна одну, а також на кожному історичному етапі викликають нові функції професійної освіти [5].

Академік Н. Ничкало пропонує такі напрями щодо розвитку професійної освіти: інтелектуалізація професійної освіти; особистісно-орієнтований підхід; розвиток ринку освітніх послуг; модернізація всіх видів забезпечення освітнього процесу; соціальне партнерство; міжнародне співробітництво [6, с. 88]. Ми поділяємо думки Н. Ничкало та вважаємо, що професійна освіта – освіта не для сьогодення, а для майбутнього. Тому вона повинна відповідати сучасному розвитку науково-технічного прогресу, адекватно реагувати на ті зміни, які відбуваються в суспільстві під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів.

В умовах підсиленої світової конкуренції зростають вимоги роботодавців до випускників закладів вищої освіти різних рівнів акредитації, що, в свою чергу, зумовлює перегляд традиційних підходів у професійній освіті та пошук нових, інноваційних, з метою підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців. Науковці, методисти, педагоги, психологи працюють над вдосконаленням системи професійної освіти, центральним завданням якої є формування та гармонійний розвиток кожної особистості, формування фахівця, який володіє професійною компетентністю, здатного до самовдосконалення та саморозвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, неперервна професійна освіта – динамічна система, яка перебуває в постійному розвитку під впливом різноманітних процесів, що відбуваються в суспільстві: соціальних, економічних, політичних тощо. Проте важливо, щоб розвиток системи неперервної освіти відбувався «на

випередження», а не «наздоганяв» суспільні зміни в кожній сфері.

Наші подальші дослідження будуть спрямовані на пошук шляхів вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Десятков Т. М. Тенденції розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина ХХ століття): [монографія] / за ред. Н. Г. Ничкало. К.: АртЕк, 2005. 472 с.
2. Енциклопедія освіти. За ред. В. Кременя. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 582.
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 25.08.2020) – Назва з екрана.
4. Закон України «Про фахову передвищу освіту» [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення 25.08.2020) – Назва з екрана.
5. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта – тенденція світова // Розвиток педагогічної та психологічної наук в Україні 1992-2002: зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України/ АПН України. Ч.2. Х.: ОВС, 2002.
6. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти України: монографія. К.: Педагогічна думка, 2008. 200 с.
7. Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади: [монографія]/ авт. кол. Л. Б. Лук'янова, Л. Є. Сігасва, О. В. Аніщенко та ін. К.: Педагогічна думка, 2012. 272 с.
8. Проектування процесу професійного навчання у закладах профтехосвіти: монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. К., Хмельницький: ХНУ, 2010. 335 с.
9. Теорія і методика професійної освіти: навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осіпова, Р. С. Гурін та ін.; за заг. ред. З. Н. Курлянд. К.: Знання, 2012. 390 с.
10. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення 25.08.2020) – Назва з екрана.
11. Dave R. H. Foundation of Lifelong Education: Some Methodological Aspects. Hamburg, 1976. 388 p.

REFERENCES

1. Desiatkov, T. M. (2005). *Tendentsii rozvytku neperervnoi osvity v krainakh Shkhidnoi Yevropy (druga polovyna XX stolittia)*: [monohrafiia][Trends in the development of continuing education in Eastern Europe (second half of the twentieth century)]. Kiev.
2. *Entsyklopediia osvity* (2008). Za red. V. Kremenia. [Encyclopedia of Education]. Kiev.
3. *Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu»*. [Law of Ukraine «On Higher Education»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

(accessed 25 August 2020).

4. *Zakon Ukrainy «Pro fakhovu peredvyshchu osvitu»*. [Law of Ukraine «On Professional Higher Education»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (accessed 25 August 2020).

5. Nychkalo, N. H. (2002). *Neperervna profesiina osvita – tendentsiia svitova // Rozvytok pedahohichnoi ta psykhologichnoi nauk v Ukraini 1992-2002: zb. nauk. pr. do 10-richchia APN Ukrainy/ APN Ukrainy*. [Continuing professional education - a world trend // Development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine 1992-2002: collection. Science. etc. to the 10th anniversary of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine].

6. Nychkalo, N. H. (2008). *Transformatsiia profesiino-tekhnichnoi osvity Ukrainy: monohrafiia*. [Transformation of vocational education in Ukraine]. Kiev.

7. *Osvita doroslykh: teoretychni i metodolohichni zasady* (2012): [monohrafiia] / avt. kol. L. B. Lukianova, L. Ye. Sihaieva, O. V. Anishchenko ta in. [Adult education: theoretical and methodological principles: [monograph]]. K.: Pedahohichna dumka. 272 s.

8. *Proektuvannia protsesu profesiinoho navchannia u zakladakh proftekhsvity: monohrafiia* (2010). [Designing the process of vocational training in vocational education institutions: a monograph]. Kiev.

9. *Teoriia i metodyka profesiinnoi osvity: navch.*

posib. (2012) / Z. N. Kurliand, T. Yu. Osipova, R. S. Hurin ta in.; za zah. red. Z. N. Kurliand. [Theory and methods of vocational education]. Kiev.

10. *Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Natsionalnu stratehiuu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku»*. [Decree of the President of Ukraine «On the National Strategy for Education Development in Ukraine until 2021»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (accessed 25 August 2020).

11. Dave, R. H. (1976). *Foundation of Lifelong Education: Some Methodological Aspects*. Hamburg.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МАЛАНЮК Наталія Михайлівна –

кандидат педагогічних наук, викладач циклової комісії загальноосвітніх дисциплін (математика, вища математика) Київського коледжу транспортної інфраструктури.

Наукові інтереси: професійна освіта майбутніх фахівців залізничного транспорту.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MALANYUK Nataliia Mykhailivna –

Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer of the Cycle Commission of General Education Disciplines (Mathematics, Higher Mathematics) of the Kyiv College of Transport Infrastructure.

Circle of scientific interests: professional education of future railway transport specialists.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2020 р.

УДК 7.071.2.03(092)

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-190-113-117

МАРТИНЮК Анатолій Кирилович –

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет

імені Григорія Сковороди»

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-2553-8598>

e-mail:mart_ak@ukr.net

ДИРИГЕНТСЬКА ШКОЛА МИКОЛИ МАЛЬКО У НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Прикметною ознакою сьогодення є розвій музично-виконавської та педагогічних шкіл, які виступають важливим чинником інтеграції українського музичного мистецтва в європейський та світовий соціокультурний простір. Розробка концептуальних і методологічних основ проблеми музично-виконавських і педагогічних шкіл, вивчення видатних постатей музичного мистецтва як феномену української культури ХХ – початку ХХІ століть є важливим процесом професійної готовності майбутніх учителів музики до художньо-творчої діяльності [7,

с. 69–72]. Сучасний етап розвитку музичної освіти характеризується появою низки наукових праць, в яких обґрунтовується статусна роль визначних персоналій національної музично-педагогічної та виконавської школи в контексті культуротворчих та освітніх процесів сьогодення. Становлення українського диригентсько-виконавського мистецтва в першій чверті ХХ століття тісно пов'язане з іменем Миколи Андрійовича Малька. В спогадах сучасників і низці наукових праць видатного митця постає як самобутній художник великого обдарування, глибокий інтерпретатор музичної класики і музичних